

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 14 – 1/2007.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_07/kov1_07.pdf]

”ELÄMINEN ON TÄRKEÄMPÄÄ KUIN KERTOMINEN” LAURA ARON 60-VUOTISHAASTATTELU

Marjo Kovanen

Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksella eri tehtävissä pitkään vaikuttanut filosofian tohtori ja dosentti Laura Aro käänsi katseensa menneeseen ja vähän tulevaisuuteenkin kuusikymmentivuotispäivänsä johdosta. Tavoitin Aron sairauslomalta sähköpostin välityksellä. Tutkijanuran virstanpylväiden lisäksi haastattelussa sivuttiin narratiivisuutta ja muita folkloristille tärkeitä teemoja.

Eloren toimituskunta muistuttaa, että Laura Aro on ollut mukana Eloren tekemisessä alusta eli vuodesta 1994 aina tämän vuoden alkuun asti. Paljon onnea lehtemme pitkäaikaisimmalle toimittajalle!

TIENVIITTOJA TUTKIJAN POLULLE

Akateemisuuden ihmemaailmaan Laura Aro astui aloittaessaan opiskelut vuonna 1966 Helsingin yliopistossa. Jyväskylässä tehty lisensiaatintyö *Elämänkaari, elämäntapa ja identiteetti. Näkymät kolmessa kylässä 1970-luvun puolivälissä* (1987) ja väitöskirja *Minä kylässä. Identiteetikertomus haastattelututkimuksen folklorena* (1996) olivat tärkeitä etap-

peja tutkijan taipaleella, jolle hän tavallaan ajautui, toisaalta uravalinta oli tietoinen. Jatko-opinnot olivat jopa jäädä kesken lisensiaatintyön jälkeen. Tuolloin miehensä Olavi Räsänen kanssa Kolarissa asunut Aro muutti mielensä saatuaan työstään hyvän arvosanan. Kohtalon sinetöi lopulta Jyväskylästä saatu viiden vuoden folkloristiikan assistentin pesti:

Ja niin me palasimme Olavin kanssa Kolarin odysseialtamme takaisin Jyväskylään, hän loppujen lopuksi folkloristiikan assistentin eli minun sijaiseksi ja minä kulttuuriantropologian yliassistentin sijaiseksi. Hauskoja kiemuroita.

Aikoinaan perinteentutkimuksen kiehtovia polkuja kulkemaan Laura Aron vei Matti Sarmelan kulttuuriantropologian laudaturseminaari, jonka kautta hän pääsi tutkijaksi Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen *Kulttuurien vertaileva tutkimus – Ihminen ja pienyhteisö kulttuurin murroksessa*.

Minusta tuli vuosikausiksi kylätutkija, identiteetin tutkija, ei ihan kulttuuriantropologi, ei folkloristi. Halusin olla kulttuuriantropologi, ja hoidinkin pitkään kulttuuriantropologian yliassistentuuria Jyväskylän yliopistossa. Tunsin kulttuuriantropologisen diskurssin paljon paremmin kuin folkloristisen. Oikeastaan jouduin vasta väitöskirjassani pureutumaan laajemmin ja syvemmin folkloristiikan käsitteisiin ja kysymyksiin.

1960–1970-luvuilla kiihkoisänmaallisuuden leimaama suomalainen ja vertaileva kansanrunoudentutkimus ei Aroa opiskeluaikoina juuri vetänyt puoleensa. Matti Kuusen ja Jouko Hautalan luennot saivat hänen päänsä kuitenkin kääntymään ja ottamaan kansanrunoudentutkimuksen sivuaineeksi.

Lähtökohdani ovat siten hyvin samanlaiset kuin monilla muilla ikäpolveni folkloristeilla tai etnologeilla. Pääaineenani oli suomen kieli, enkä alkuun edes harkinnut suomalaista ja vertailevaa kansanrunoudentutkimusta aineyhdistelmäni. Uskontotieteen linja kiinnosti, mutta kun kansanrunoudentutkimukseen tuli kulttuuriantropologian linja, valitsin epäroimättä sen, koska se oli eksotista, uutta, erilaista, kiehtovampaa kuin jokin tunkkainen kansanrunoudentutkimus – Kuusesta ja Hautalasta huolimatta. Opettajani oli Matti Sarmela. Taisin vähän aikaa olla hänen ainoa oppilaansa. Tein sivulaudaturiksi tarkoittamani tutkielman initiaatioteorioista, ja jotenkin sivulaudaturista tuli sitten pro gradu. Siis silkkaa nojatuolianthropologiaa, mutta totta kai terävää. Lausunnon antajat Matti Sarmela ja Aarne A. Koskinen vertasivat sitä saksalaistyyppisen väitöskirjaan. Olin hyvin otettu vertauksesta, etenkin kun sivuja työssäni oli vain noin 90.

Opiskelin myös kotimaista kirjallisuutta ja yleistä kielitiedettä, joka viehätti minua haasteellisuudessaan ehkä kaikkein eniten. Suoritin myös venäjän jatkokurssin (osaan edelleen lukea venäjää sujuvasti mutten ymmärrä lukemaani), ja aloittelin taidehistorian opintoja, mutta museokäyntejä lukuun ottamatta oppiaineen muu opetus oli äärettömän ikävää. Vaihtoehdoista minulla ei ollut pulaa.

Varsinaisia tutkijan uraansa viitoittaneita esikuvia Aro ei osaa nimetä, mutta amerikkalaisen antropologin Marvin Harrisin hän mainitsee olleen eräänlainen tavaramerkkinsä 1980-luvun alussa. Jyväskylän yliopiston kampuksella Harrisin ”järkälemäinen opus” *The Rise of Anthropological Theory* (1968) kainalossa kulkenut tuore kulttuuriantropologian yliassistentin sijainen oli tuttu näky. ”Mieheni hankki kepulikonstein Harrisin valokuvankin minulle”, hän muistelee, mutta toteaa todellisen fanittamisen sijaan kyseessä olleen kuitenkin enemmän sisäpiirin vitsi.

Vaikutteiden ja vaikuttajien kirjo on joka tapauksessa varsin laaja.

Olin kyllä ollut opiskelijani alkuvaiheissa kiinnostunut materialistisista otteista, kuten kulttuuriekologiasta. Matti Sarmelalla oli osansa tässä kiinnostuksessa ja tietenkin myös Ajan Hengellä. Samalla symboliantropologia veti minua puoleensa, koska se oli mutkikkaampaa, henkisempää, älyllisempää ja tästä syystä haastavampaa kuin arkeijärkevä materialistinen antropologia. En tuntenut Geertzin tuotantoa, enkä muista että symboliantropologiasta olisi kovasti puhuttu tieteenaloillamme 1970-luvulla. Hain vaikutteita sekalaisista lähteistä, kulttuuriantropologian lisäksi uskontotieteestä, sosiologiasta, psykologiasta, filosofiasta – en folkloristiikasta, jossa ei tuntunut tapahtuvan mitään. Bergerin ja Luckemanin The Social Construction of Reality ja Mircea Eliaden tuotanto olivat ehkä kaikkein läheisimpiä. En tiedä, pidän itseäni monitieteisenä tutkijana, joka tietää vähän vähän kaikesta.

TANSSIINKUTSU, POTKUKELKKAILUA JA MUITA TUTKIJAN URAN HUIPPUHETKIÄ

Pitkä ura akateemisessa maailmassa muotoutuu yleensä monipolviseksi ja moniin suuntiin haarautuvaksi poluksi, jonka tähtihetket ja satunnaiset karikotkaan eivät voi olla jättämättä jokaiseen jälkiään.

Ensimmäiseksi tutkijan uransa huipuksi Aro mainitsee Hermann Bausingerin tanssiinkutsun Ellivuoren pohjoismaisella tutkijakurssilla kesällä 1975. Omakohtaisia kenttätömuistojaan hän korostaa erityisesti. Kolmessa kylässä vuosina 1974–1975 Katriina Petrisalon kanssa vietettyä aikaa Aro muistelee erityisellä lämmöllä ja nostaa nämä kenttätöet uransa huippuhetkien joukkoon.

Folkloristiksi tai etnologiksi ei voi tulla tekemättä rebellistä ja raakaa kenttätöitä. Meidän kenttätöihimme kuului lukuisia hauskoja hetkiä, ikäviä ei viitsi muistella. Meitä pidettiin milloin Jehovan todistajina, milloin kodinboitajina tai seurakuntasisarina, tutkijoiksi harva meitä epäili. Katriinaa luultiin erään toisen kenttätöön aikana keinosiementäjäksi. Hoilolan kenttätöistä teimme jakson keskellä lumisinta talvea. Liikuimme samalla potkukelkalla, raskaat Uherit kelkan istuimella, toinen ohjaksissa, toinen jalaksilla. Se oli lystiä menoa, jos tie oli aurattu ja sattui mukava mäksi. Ilman näitä hulluja ja henkeä salpaavia koetteluja väitökseni, urani huippuhuippu, olisi jäänyt kokematta ja urani olisi lässähtänyt kerrassaan pabasti.

Yliopistouran huippuhetkiin kuuluu myös professori Asko Vilkunan vuonna 1981 esittämä pyyntö tulla hoitamaan kulttuuriantropologian yliassistentin viransijaisuutta Jyväskylään.

Muita, kukaties tärkeämpiäkin kohokohtia oli Jargonin, kulttuuriantropologian englant-suomi -oppisanaston tekeminen yhdessä opiskelijoiden kanssa. Ilman opiskelijoita ei voi olla yliopistotutkijan uraa eikä yliopistoa,

muistuttaa Aro, joka onkin inspiroinut ja kannustanut lukuisia opiskelijoita ja aloittelevia tutkijoita. Allekirjoittaneenkin opiskelumotivaatio kasvoi huomattavasti innostavan graduohjaajan vastaanotoilla.

Tieteellistä työtä ja tutkimusta voinee pitää luovana työnä. Kysyinkin Laura Arolta, mistä hän on ammentanut inspiraatiota tieteen tekemisen taiteelleen.

Luova on kaubean juhlallinen ja latautunut sana. Yleensä se varataan tosiaan taiteelle ja tieteelle. Periaatteessa kaikki työ ja tekeminen on luovaa silloin, kun se edellyttää ajattelemista, erittelemistä, valintoja, ratkaisuja, päätöksiä. Parhaimmillaan tieteen tekoon liittyy kuitenkin juuri inspiraatio, innoitus, tietämisen halu tai palo, joka lähtee tutkijasta itsestään ja ratkaistavasta ongelmasta. Pään sisältä käi ne innoituksen lähteet löytyvät, jos ovat löytyäkseen, kaikesta siitä mitä sinne on kirjoista, toisilta ihmisiltä, elämästä yleensä ja ihan tavallisesta arjesta tarttunut vuosien varrella. Sieltä ne sitten pullahtavat jollain salaperäisellä tavalla tutkimuksiksi.

Näin tiivistää tieteellisen luovuuden mysteerin tutkija, joka nimeää yksilön tutkimuksensa kiintopisteeksi:

Akatemian projektissa aiheenani oli identiteetti, ja halusin alusta asti lähestyä identiteettiä yksilönäkökulmasta, vaikka projektin asetelmaan olisi sopinut paremmin kulttuuri-identiteetin tarkastelu ja kehittäminen.

Tutkimuksen ytimessä on ollut myös tutkimuksen teon subjektiivisuus ja itsereflektion tärkeys. Nämähän ovat myös feministisen tutkimuksen painotuksia, vaikkei Aro ole feministiseen diskurssiin sitoutunutkaan. Mielenkiintoisesti hän kuvaa myös kolmatta itselleen tärkeää käsitettä arkea, nimenomaan merkillistä arkea:

Arki ei ole määritelmän mukaan arkea, vaan sen takaa tai keskeltä löytyy epäarki, merkillisiä ilmiöitä, kun niitä lähemmin tarkastelee. Itseäänseilyksissä riittää uteliaalle ihmiselle loputtomasti hämmästelemistä. Jonkinlainen maltti pitää hämmästelystä silti olla. Pitää tehdä ero naurettavan itsestään selvän ja merkillisen itsestään selvän välillä. En tiedä, olenko julkipannut nämä ajatuksetni tutkimuksiini, mutta näin minä ajattelen. Näin jälkiviisaasti.

SKIFISTISTÄ KERRONTAA

Laura Aron tutkimusta *Minä kylässä* tavataan pitää folkloristisessa kerronnantutkimuksessa tärkeänä avaintutkimuksena Anna-Leena Siikalan *Tarinan ja tulkinnan* (1984) ja Annikki Kaivola-Bregenhøj'n *Kertomuksen ja kerronnan* (1988) kanssa. Nykyisellään narratiivisuus on kuitenkin käsite, joka on Laura Aron mukaan kokenut pahanlaatuisen inflaation:

Se on levinnyt kuin rutto, mutta toisin kuin rutto, sen on käynyt niin kuin Baudrillard on jossain yhteydessä sanonut (kolmannen tai neljännen käden lähteen mukaan): kun ilmiöstä tulee kyllin yleinen, se lakkaa olemasta – tai jotain tänne päin. Jos kaikki on narratiivista, kerrontaa, kertomuksia, mikään ei ole narratiivista, koska emme enää pysty määrittelemään, mikä on narratiivista.

Kertomus ja kerronta ovat kuitenkin folkloristiikan ydinkäsitteitä, ja sellaisina Aro haluaisi ne myös säilyttää:

Niitä ei pidä sulauttaa jobonkin ylimaalliseen höpinään elämän kerronnallisuudesta. Elämää eletään joka päivä kuolemaan asti. Se ei muutu kertomukseksi, vaikka siitä sepitetään kertomuksia. Eläminen on tärkeämpää kuin kertominen. Silti pidän kerronnan tutkimusta ja etenkin sen uudelleen määrittelyä tai tarkentelua edelleen folkloristiikan yhtenä tärkeimpänä tehtävänä. Sanoilla on voimansa.

Kertomukset ja kerronnallisuus onkin Arolle tärkeää ja erityisesti arkikerronnan tuotteet ovat hänen omassa tutkimuksessaan hyvin keskeisellä sijalla.

Väitöskirjani käsitteli identiteetikertomuksia. Ne ovat juuri tuota ylimaallista höpinää ihmisen minän kerronnallisesta tai narratiivisesta rakentumisesta haastattelutilanteessa tai missä tahansa keskustelu- tai vuorovaikutustilanteessa. Äärimmillen vietyä tämä johtaa näkemykseen, jossa narratiiviminät seurustelevat toisten narratiivimien kanssa. Liballiset ihmiset toimivat vain välikappaleina. Kukaan ei tietenkään väitä näin, mutta pelkkä ajatus on aika kaubea, suorastaan skifistinen. Aion silti jatkaa kerronnan ja kertomusten parissa. Tämä ei ole uhkaus. Sillä totta on, että ihminen kehittyy ja toteuttaa itseään ajattelemalla ja toimimalla itseksensä ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kyllä tähän prosessiin mahtuu itseksensä puhelua yhtä lailla kuin naapurien kanssa juoruilua.

KATSAUS KRISTALLIPALLOON

Yliopistotehtävistä työkyvyttömyyseläkkeelle todennäköisesti ensi syksynä jäävä Laura Aro tarkkailee edelleen alan kehitystä tiiviisti. Akateemisen maailman kiemuroita läheltä seuranneena hän ei povaa folkloristiikalle kovin valoisaa tulevaisuutta:

Laura Aron haastattelu

Jyväskylässä etnologia, folkloristiikka, kulttuuriantropologia on sulautettu yhdeksi tieteenalaksi, etnologiatieteenä. Sama trendi on muualla Euroopassa – mutta ei vielä muissa Suomen yliopistoissa. Pienet tieteenalat ovat hätää kärsimässä. En usko että folkloristiikan sulautuminen muihin lähitieteisiin merkitsee maailmanloppua, mutta pienten maailmojen loppua se kyllä merkitsee. Eikä se ole kaunista katseltavaa.

Pienen tieteenalan yllä voi ehkä leijua synkkiä pilviä, mutta onneksi innokkaita folkloristeja vielä löytyy ja heitä Laura Aron kaltaisten tutkijoiden innoittava esimerkki kannustaa eteenpäin. Itse hän ei usko jättävänsä mitään varsinaista perintöä, mutta varmasti hän on tehnyt lähtemättömän vaikutuksen moniin opiskelijoihin.

Opiskelijat muistavat minut joistakin omituisista seminaareista. Klassikkoseminaarilaiset eivät muista, keitä tieteenalojemme klassikoita käsitelimme. Sojootit he muistavat, mutta eivät sitä, kuka heitä tutki ja keitä sojootit olivat. Esityksen pitäjäkään ei muista, mutta esityksen pitäjä muistetaan. Voi olla etteivät kaikki muista enää, että minä olin seminaarin pitäjä. Muisti on sellainen veli- tai siskokulta. Tieteellisesti en ole keksinyt pyörää enkä ruutia, mutta ehkä väitöskirjani toi folkloristiikan tietolaariin jotain jolla on arvoa tuonnempanakin.

FM Marjo Kovanen on nykykulttuurin tutkimuksen jatko-opiskelija ja Laura Aron oppilas Jyväskylän yliopistossa.